

SOSYALİST ÜLKELERDE ENFLASYON (SSCB ÖRNEĞİ)

OSMAN KILIÇKIRAN

"Marksist ekonomistler enflasyonu bugünkü Devlet Tekeli Kapitalizminin (DETK'in) bünyesiyle açıklıyorlar. Tekeller enflasyonist bir gerginlik doğururlar bunu ekonomiye aktarırlar ve fiyat düşmelerine karşı çıkarlar. Bu suretle 'süreduran enflasyonu' u doğururlar, yaşatırlar. Kendileriyle bütünleşmiş olan devlet de eylemleri ve savsaklamalarıyla enflasyonunun sürmesine yardımcı olur" ¹ *

Ron Bellamy, çağdaş kapitalizmin çelişmesini banka sermayesi ile işbirliği halinde tekellerle, banka sermayesi ile ortaklığı olmayan kapitalistler arasında görür. Ron Bellamy'ye göre firmaların ürünlerine talep yaratan gene kendileri gibi firmalardır. Tekelci firmalar aralarındaki finansman kuruluşlarına güvenerek istedikleri kadar yüksek fiyat belirlesinler, mallarına alıcı bulamadıkları an fiyat üzerinde kurdukları tekelin hiçbir anlamı kalmaz. Enflasyon olayının varolması yüksek fiyatlar karşısında bile mal talebi olduğu anlamına gelir.

Öte yandan sınıfsal çelişkiyle enflasyon olgusunu açıkladığını ileri süren bir kısım Marksist yazar (Pat Devine, Mike Prior, P.K. Hall gibi) sınıfsal çelişkiyi sınıflararası çekişme olarak yorumlamışlardır. Söz konusu yazarlara göre işçi sendikaları gelişen kapitalist üretim biçiminin sağladığı nimetleri yaşam standartlarını yükselten öğeleri kabul edip bu nimetlerden daha çoğuna sahip olmak istemektedirler. Bu istek kapitalistlerin fiyatları yükseltmesine neden olmaktadır.

Ernest Mandel enflasyon olgusunu para arzındaki artışla açıklamaktadır. Mandel'in bulgularına göre İkinci Dünya Savaşı'na değin, 1919-1939 arasında fiyatlar 24 yıl içinde yalnızca % 10 bir artış göstermiştir. Bu görüntü 1945'ten sonra değişmeye başlamıştır. Çünkü 1945-1957 arası para miktarındaki artışlar % 90'a varmış, paranın dolaşım hızı aynı süre içinde iki katına çıkmıştır.

Ernest Mandel, enflasyon olgusunu para arzı ile açıkladıktan sonra, benim bu görüşlerin Friedman veya Jacques Rueff'in görüşlerinden ne farkı var, diye sorar. Bu fark marksist kuramda para arzının üretim kesiminin büyüklüğü bu kesimin ödeme ve dolaşım aracına olan objektif gereksinimi ve bu gereksinimin değer yarasınca belirlenmiş olması olgusunda yatar.

1 KAFAOĞLU Başer A., Enflasyon, Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülkelerde, Tekin, Yayınevi. Ankara, 1979, sh. 76.

* Rowthorn'a göre enflasyon "devlet tarafından, daha köklü biçimde çözüm bulunmadığı ya da bulmak istenmediği sorunlarla başa çıkmanın uygun bir yolu"dur. (ROWTHORN Bob, Kapitalizm Çelişki ve Enflasyon, Birey ve Toplum Yay., Ankara, 1985, s. 92).

Buna göre Marksist kuramda para miktarındaki bir artış birim paranın değerinde, üretim hacmine göre bir kayba yol açabilir. Yani üretim hacmine kıyasla para miktarında önemli bir artış olmamışsa para değerinde bir düşmeden söz edilemez. Bu demektir ki, Mandel'in yaklaşımında para arzındaki artışlar kendiliğinden üretimi, istihdamı, özellikle de yatırımları uyarıcı etki yapmazlar. Bu nedenle para arzındaki artışı enflasyonun tek nedeni olarak görmek son derece yanlıştır. Çünkü bankaların kaydı para yaratmalarının enflasyon nedeni gibi görünmesi gerçekte, bankaların ardında gizlenen büyük şirketler ve onların birikim ve artı değerlerini gerçekleştirme için giderek daha fazla miktarna gereksinim duymalarıdır.

Mandel'in 'geçkin kapitalizm'inde sürekli enflasyonun çok önemli bir işlevi vardır. Enflasyon malların değerinin düşmüş olduğunu gizler, birikimi kolaylaştırır. Artı değeri gerçekleştirme sorununu çözer. Sistem kaçınılmaz sona yaklaştıkça sürekli enflasyon yerini dörtümla giden enflasyona bırakacaktır. (Mandel, 1972, s. 437)

Böylece Mandel para arzı artışlarının teknelci şirketlerin işine geldiği için hızla artmakta olduğu sonucuna varmıştır.

Ancak Ron Bellamy'nin sorusu, Mandel'in de karşılık aradığı o soru hala yanıtsızdır. Talep olmazsa enflasyon nasıl olur? Kim talep yaratmaktadır.

Sweezy, teknelci kapitalizmde firmaların tıpkı, Marshall'in monopolcü firma dengesi modelinde olduğu gibi, miktarı üzerinde oynayarak fiyatları yüksek tuttuklarını belirtir (Sweezy, 1972, s. 43). Dobb da Bellamy'ye aynı doğrultuda bir yanıt vermiştir².

A. Kronrod "sosyalist ülkelerde enflasyonun ortadan kaldırıldığı"³ iddia etmektedir.

"Fiyatların merkezi bir organ tarafından saptanıp sabit tutulduğu ekonomilerde, fiyatlar genel düzeyinin sürekli yükselmesi olarak tanımlanan enflasyon olgusundan söz etmek ilk bakışta anlamsız görünmektedir. Oysa bu ekonomilerde de saptanan fiyatların dengeyi gerçekleştirecek, fiyatlardan düşük olmaları halinde ya karaborsanın gelişmesi ya da toplam istemin (talep) o fiyatlardan tam olarak karşılanmaması durumlarıyla karşılaşılacaktır. (Bilinçli ya da hatalı planlama sonucu bazı üretim dallarında üretim fazlası bazılarında da üretim açığıyla karşılaşılması görelî fiyatların yeniden düzenlenmesiyle

2 YILMAZ Şir, Enflasyon-Gelişmiş Ülkeler İçin Geliştirilen Kuramlar ve Türkiye Gerçeği, Gazi Üniversitesi İİHF Yayınları, sh. 163-166.

3 DODGE Norton, "Inflation in the Socialist Economies," The Roots of inflation, Wilton House Publications, Burt Frankling and Co., Inc., 1975, U.S.A., sh. 212.

çözülünebilecek bir sorun olduğundan dışarda tutulmuştur.)* Birinci durum enflasyonist baskının, yasa dışı olsa arka kapıdan açık enflasyona dönüşmesini, ikinci durum da doyurulmamış istem (karşılanmamış talep) olarak süregelmesini göstermektedir.

Planlı ekonomide para tüm klasik işlevlerini taşımakla birlikte ekonomik olayları etkileme konusundaki gücü çok sınırlıdır. Bunun nedeni de, planlamanın görevinin reel birimler cinsinden belirlenmiş olan hedeflerin gerçekleştirilmesinde fiziksel kaynakların en dengeli şekilde dağılımını sağlamak olarak ele alınmasıdır. Para bu amaca hizmet edecek pasif bir planlama aracı olarak (toplumsal üretiminin örgütlenmesini sağlayan girdi) işlevi görmekte olup, toplama işini gerçekleştirecek ve değişik faaliyetlerin karşılaştırılabilmesini sağlayacak ortak bir ölçü birimidir.

Planlı ekonomide ev halkı kesimi açısından paraya klasik işlevleri nedeniyle gereksinim duyduğundan bu kesimin para sistemi gelir düzeylerine bağlıdır. Devlet işletmeleri açısından ise para şu nedenlerle gerekli görülmektedir.

a- Ekonomik birimlerin birbirlerinden yalıtılarak kendi iş başarımlarını yükseltebilmeleri, b- devlet girişimlerinin devletten yalıtılması, c- kredi sistemi kurulması gereksiniminin doğması. Devlet işletmelerinin para gereksinimleri de görülüyor ki, üretim hacimlerine bağlıdır. Sosyalist ekonomilerde yatırımlar makro plan gereği yapıldıkları için faiz oranına karşı duyarlı olan spekülasyon nedeniyle para istemi sözkonusu değildir. Bu nedenle piyasaya sürülecek para miktarının belirlenmesinde klasik para kuramının geçerli olması beklenir. Sovyetler Birliği Merkez Bankasında önemli görevlerde bulunmuş olan Maksimov da, bir makalesinde piyasaya sürülmesi gereken para miktarının Marx'ın da öne sürdüğü gibi satılan malların fiyatları toplamı ile para ünitelerinin dolanım oranından yararlanılarak aşağıdaki formül uyarınca hesaplanması gerektiğine değiniyor.

$$\text{Para Hacmi} = \frac{\text{Parasal Gelirler Toplamı} - \text{Çekle Ödemeler toplamı}}{\text{Paranın Bir Dönemdeki Eldeğiştirem Sayısı}}$$

* Norton "kapitalist ve sosyalist sistemlerde enflasyonun nedenleri arasında benzerlikler olmakla beraber etkilerinde önemli farklılıklar" (DODGE Norton, a.g.e., sh. 213) olduğunu söylemektedir. "Sovyet tipi ekonomilerde devamlı enflasyon, fiyat dışı göstergelerde daha çok görülmektedir.: arz yetersizliği, seçim olanaklarının azlığı, düşük kalite ve teslim süresinde görülen gecikmeler" bunlara örnek olarak zikredilebilir. (FRIDEMAN Irving s., Enflasyon. Dünyayı saran bunalım, Çev: GÜRSEL Haluk F. İktisadi Yay. ve Danışma Ltd. Şti. İstanbul, 1981, s. 145) Nitekim Sovyet Lideri Gorbaçov bu gerçeği şöyle itiraf etmektedir.: " Moskova gibi hemen her türlü malın bulunabildiği bir kentte bile nereye baksan kuyruklar var insanlar kuyruğa girip uzun süre bekliyorlar, hatta bazen aynı dükkanın şu kasadan bu kasaya geçip tezgaha ulaşmak için iki kez kuyruğa girmek zorunda kalıyorlar. Bazı üst düzey yetkililer de bunu duygusuz gözlerle seyredip, kangren haline gelmiş bu sorunu düzeltmek için hiçbir şey yapmıyorlar" (5 Ağustos 1988, Cumhuriyet).

Maksimov paranın dolanım hızının belirlenmesinde gelirlerin ödeme sıklıkları yanında, gider türlerine göre harcamaların sıklıklarının da önemli olduğunu belirtiyor. Örneğin günlük gereksinimleri gidecek mal ve hizmetler için harcamalar daha sık aralıklarla yapılırken, dayanıklı tüketim malları tasarruf hesabında yapılmaması halinde bu malları satın alabilecek tutarları önceden biriktirmek gerektiğinden bu tür harcamalar çok daha seyrek yapılıyor. Birinci tür harcamalar paranın dolanım hızının yüksek olması sonucunu doğururken, ikinci tür harcamalar da düşük olmasına neden oluyor. Birikimlerin bankalardaki tasarruf hesaplarında toplanması da yine dolanım hızını artırıcı bir etken olarak çıkıyor karşımıza. Paranın dolanım hızının gerçekçi bir şekilde hesaplanabilmesi için aile bütçesi analizleri yapılarak zorunlu gereksinim mallarına ve dayanıklı tüketim mallarına olan istemlerin saptanması ve birikimlerin tasarruf hesaplarında toplanması davranışının yaygınlık derecesinin belirlenmesi gerekmektedir. Paranın dolanım hızının yavaş hesaplanması piyasaya sürülmesi gereken para miktarının da yanlış hesaplanmasına neden olacağından mevcut mal ve hizmetlerin önceden saptanmış olan fiyatlardan tamamen satılması tehlikeye girebilecek ya satılmamış mal ya da doyurulmamış istem kalabilecektir. Ev halkı kesiminin tüketim istemi bünyesinin belirlenmesinde, Maksimov, istemin gelir esnekliği ile özdeş 'tüketim esnekliği faktörü'nden yararlanmayı önermektedir.*

Yukarıdaki açıklamalar Sovyetler Birliği'nde piyasaya sürülmesi gereken para miktarının belirlenmesinde klasik miktar kuramı ile reel balanslar para isteminin geçerli olabileceğini göstermektedir.

"Merkezi plan uygulamayan sosyalist ekonomilerde enflasyon konusuna gelince, plan gereği fiyatlar önceden saptanıp sabit tutulduğundan, sistematik olarak artan parasal gelirler karşısında ekonomik dengenin gerçekleşmesi için bir dönemde yaratılmış olan mal ve hizmetlerin parasal değerlerinin aynı dönemde elde edilen parasal gelirler toplamına eşit olması gerekmektedir. Dönem için yaratılmış olan mal ve hizmet miktarı da sabit olduğuna göre aşağıda verilen eşitlik, yalnızca bir tek P_i ve W_i bileşiminde gerçekleşebilecektir.

$$\sum_{i=1}^n P_i Q_i = \sum_{i=1}^n W_i$$

* Maksimov'un verdiği tüketim esnekliği faktörü

H: Tüketicinin bir mal için yaptığı harcama

Y: Bireyin parasal geliri

Bu formül, istemin gelir esnekliği formülünden başka bir şey değildir ve çeşitli gelir gruplarına göre ekonomideki toplam tüketim harcamaları gereksiniminin saptanmasında kullanılmaktadır.

$$\bar{\epsilon} = (\Delta H/H) / (\Delta Y/Y)$$

Merkezi organ üretim miktarı verildiğinde fiyatları (ücretler de dahil) ya da fiyatlar verildiğinden üretim miktarını saptarken bu eşitliği gerçekleştirebiliyorsa ne ekonomide satılmış mal ve hizmet, ne de doyurulmamış istem kalacaktır. Tüketicilerin hangi maldan ne kadar tüketebileceklerine işgücünün hangi işdalında ve hangi ücret düzeyinde ne kadar çalışacağına kendilerinin karar vermeleri halinde

$$\sum_{i=1} W_i \quad \text{ve} \quad \sum_{i=1} P_i Q_i$$

tutarlarının ne kadar olacağı merkezi organ dışında kalan karar birimlerince gerçekleştirildiği için makro planın gerçekçilik derecesi merkezi organın $\sum P_i Q_i$ ve $\sum W_i$ tahminlerini ne kadar gerçekçi olarak yapabildiğine bağlıdır. Eğer

$$\sum_{i=1} P_i Q_i > \sum_{i=0} \sum_{i=1} W_i \quad \text{ise ekonomide satılmamış mal ve hizmet}$$

kalacak (istem yetersizliği), $\sum_{i=1} P_i Q_i < \sum_{i=1} W_i$ ise ekonomide

doyurulmamış istem ve de dolayısıyla tüm ekonomiye yaygınlaşmamış yalnızca tüketim kesiminde görülen enflasyonist baskı (gizli enflasyon) ortaya çıkacaktır.

Merkezi plan uygulayan sosyalist ekonomilerde enflasyonist baskı plan hedeflerinden sapmalar sonucu ortaya çıkabileceği gibi planca öngörülmüş de olabilir. Merkezi organ sermaye birikiminin, dolayısıyla da ekonomik büyümenin hızlandırılması için ağır endüstri dalındaki yatırımlara, ya da silahlanma harcamalarına ağırlık verip tüketim malları endüstrisine gereken önemi vermeyebilir. Böylece silahlanma ya da hızlı büyümenin maliyeti, yaratılan enflasyonist baskı (gizli enflasyon) yoluyla zorunlu tasarruflar sağlanarak karşılanabilir.*

* "Sorun, ancak bütün fiyat değişiklikleri aynı zamanda hesaplanarak çözümlenebilir. Macaristan'da yapılmış bulunan hesapların sonucuna atıfta bulunarak bu türlü önerilerin önemini göstermek yararsız değildir.

Hesapları yapmak için, milli ekonomi, daha sonra kol halinde topaklanmış bulunan 56 üretken sektöre, bölünmüştür. Hesaplar değer üzerine kurulu, fiyatların, fiili fiyatlara göre, sanayide % 10.5 aşağıda, tarımda % 49, ulaştırmada % 18, yukarıda vs. olacaklarını göstermiştir. (Ganozer, Sandor, No: 24) Durum: fiili fiyatlar sisteminin, 'değer üzerine kurulu' fiyatlar anlayışının kabul ettireceği 'kurallar'a göre kurumuş olmaktan ne kadar uzak bulunduğunu ortaya koyar. Yapılmış bulunan hesaplar örnek alınarak, öbür sosyalist ülkelerde, özellikle sovyetler Birliği'nde aynı saptama yapılabilir." (BETTELHEIM Charles, Sosyalist Ekonomiye Geçiş Sorunları, Çev: SOMER Kenan, Bilgi Yayınevi, 1973, sh. 272-273).

Dış ülkelerdeki enflasyonunu sosyalist ekonomilere etkisine gelince, "kurulmuş olan fonlar yoluyla (fiyatları eşitleme fonu gibi) iç fiyatların dış fiyatlardan tam anlamıyla yalıtılmasının gerçekleştirilebilme derecesine göre dış enflasyonun ülke ekonomisine olumsuz etkisi engellenmeye"⁴ çalışılmaktadır. Fakat SSCB'nde "iç fiyat kararları dünya makina ve petrol fiyatlarından, etkilenmektedir."⁵ İç fiyatları dünya piyasası fiyatları üzerine kurmayı gözeten öneriler sık sık yapılmış, "İktisadi Yardım Konseyi (Comecon) tarafından uygulanan fiyatların, son yıllar içinde dünya kapitalist piyasasında uygulanan fiyatlar olması gerektiğini kararlaştırılmış bulunan sosyalist Avrupa ülkeleri arasındaki değişmeler üzerinde kendini göstermiş, öte yandan Comecon üyesi ülkeden birkaçı içinde, dünya fiyatlarını hesaba katmayı gözetken çeşitli tedbirler alınmıştır. Böylece Bulgaristan'da iç fiyatların oluşmasında sıkı sıkıya dış ticaret fiyatlarına bağlanması ve işletmelerin hasılatları ile ihracat bakımından yararlılıkları arasında dolaysız bir ilişki kurulması öngörülmüştür. Macaristan'da sanayi işletmeler ve dış ticaret örgenlikleri arasında düzenlenen hesapların, üretici işletmelerin ürünleri için dünya piyasası fiyatlarını alacak biçimde tutulmuş bulunmaları gerekir, Polonya ve Çekoslovakya'da az çok benzer tedbirler hazırlık durumundadır."⁶ Bu bilgileri aktardığımız kitap son yıllarda meydana gelen gelişmeleri ihtiva etmemektedir. Mesela, bu konuda SSCB ilimler Akademisi Başkanı ve Gorvaohev'in danışmanı Abel Agabegyan şunları söylüyor:

"Biz şimdi esaslı bir fiyat reformu hazırlıyoruz. İlk dönem için kıyaslamalı biçimde olacak, Fuel ve tabii materyallerin fiyatları 1.5,2 kat artırılabilecek ve dünya fiyatlarına ulaşılmaya çalışılacaktır".⁷

"Tüketici malları fiyatlarına maliyetlerle ilişkili olmayan ölçülerde dolaysız vergi konması, ya da malların desteklenmesi sonucu fiyatlarla maliyetler arasındaki"⁸ bağın zayıflamasına yol açmakta maliyetlerde meydana gelen artış tüketim malları fiyatlarına yansıtılmaktadır. Bu durum Devlet Planlama Örgütüne (Gosplan) bağlı fiyatlar komitesi Başkan V. Sitnin tarafından "birçok satış fiyatlarının maliyet fiyatlarını bile karşılamaması"⁹ nedeniyle eleştirilmiştir.

Agabegyan'da şu hususta şikayetçidir. "Fiyatlar kesin olarak ürünün kalitesine göre farklılaştırılacaktır. Tarım makinalarına yapılan sübvansi-

4 ŞİŞİK Ülkü, Enflasyon Kuramında Gelişmeler ve Türkiye'de Enflasyon 1962-1977, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ank., 1982, sh. 88-93.

5 GREGORY Paul ve Diğeri, a.g.e., sh. 364.

6 BETTELHEIM Charles, a.g.e., sh. 289-290.

7 Newsweek, July 27, 1987.

8 ŞİŞİK Ülkü, a.g.e., sh. 94.

9 BETTELHEIM Charles, a.g.e., sh. 276.

yonlar kaldırılacaktır. Et, süt ve ekmeğin perakende fiyatları önemli ölçüde yükseltilecektir, belki iki kat. Şimdiki durumda sübvansiyonlar bütün SSCB'nin 400 milyar rublelik (636 milyar dolar) bütçesinde 50 milyar ruble (79 milyar dolar) civarındadır. Başka bir ifadeyle, devlet tüketicilere her kilo et için 3 ruble (4.77 dolar) ödemektedir"¹⁰ demektedir.*

"Sovyetler Birliği'nde fiyatlar sisteminin temeli, şu son yıllara kadar, 1926-27 fiyatları tarafından oluşturulmuştur."¹¹ "Toptan fiyatların son revizyonu 1955'e çıkar; sinai üretimin bazı kollarında örneğin makina imalatında üretimin % 50'sinden çoğu (1966'da) 'geçici fiyatlarla satılmıştır (....). "1060'dan beri haber verilmiş olmasına karşın, yıldan yıla ertelenmiş (...) 1 Temmuz 1967'de bir fiyat reformunun yapılması" gerektiği "bu reform'un en başta ağır sanayiye toptan fiyatları üzerine yöneleceği"¹² ifade edilmiştir. 1949 yılında yapılan fiyat reformu sonucunda "sinai toptan fiyatları % 80 civarında bir yükseliş göstermiş, ama fiyatlar yapısı çok az uyarılı olmaya devam"¹³ etmiştir.

Bazı ürünlerin fiyatlarının sabit tutulması, ürün maliyetlerinde yükselmelerin fiyatlara yansımaları önlerken, arz enflasyonunun etkisini zayıflatmaktadır.

"Sovyetler Birliği'nde ücretlerle ilgili kararlarda, işçi sendikalarının çok az etkisi olduğundan emeğin fiyatını yükselten güçleri"¹⁴ başka yerlerde aramak gerekir.

"1960 ve 1977 yılları arasında ücretler % 3.9 oranında yükselmiştir. Bağımsız, çalışmalarda açıklanan enflasyon oranı ise yüzde 1.5'tur. (...) Bu yıllarda Sovyetlerin resmi ücret politikası işgücü verimliliğinin büyüme oranının altında veya ona eşit düzeyde bir artışa izin vermiştir. Bu nedenle enflasyonun kaynağı olarak ücret enflasyonu ılımlı bir seviyede tutulmuştur."¹⁵

İşgücü maliyetinin fiyatlara yansımaları önlenirse bile bütçeden aldığı pay artarsa kamu harcamaları artışına neden olduğundan enflasyonist etki yapabilmektedir.

10 Newsweek, July 27, 1987.

* "Kömür sanayii üretken fonlar değerinin % 16'sı kadar bir planlanmış zarar haddi ile çalışırken (1964 hesapları) hassas aletler üreten sanayii % 50'lik bir kâr haddi ile "çalışmaktadır. V. Stinin'e göre "aynı bir işletme tarafından sağlanan çeşitli ürünler üzerinden gerçekleştirilen kâr hadleri arasında daha da büyük değişikliklerin saptanması" mümkün (BETTELHEIM Charles, a.g.e, sh. 276).

11 BETTELHEIM Charles, a.g.e., sh. 297.

12 a.g.e., sh. 262.

13 a.g.e., sh. 265.

14 DODGE Nortor, T., a.g.e., sh. 220.

15 GREGORY Paul ve diğeri, a.g.e., sh. 363-364.

"Birinci Beş Yıllık Plan'da ortalama endüstri ücretlerinin başlangıçta 690 rubleden 934 rubleye çıkartılması planlanmıştır. Gerçekte ise, 1427 rubleye çıkarılmıştır. 1928'den 1937'ye kadar olan dönemde bütünüyle ortalama endüstriyel ücretler yıllık yüzde 17.7 oranında yükselmiştir. Bu ücret artışlarının endüstriyel toptan satış fiyatları üzerinde yukarı doğru baskısı olmuş ve 1933 yılında 200 olan parakende fiyatları indeksi 1937'de 700'e yükselmiştir." *

Yükselen endüstriyel ücretler tüketim malları talebini kamçılayan enflasyonist bir güç olmuştur. Parasal ücretlerdeki yükselmenin göstergesi olarak dolaşımdaki kağıt para 1930'da 3 milyar rubleden 1940'da 16 milyar rubleye çıkmıştır."¹⁶ *

1928 ve 1937 yılları arasında "temel endüstriyel mallar toptan satış fiyatı yüzde 75, ortalama endüstriyel ücretler yüzde 430 oranında yükselmiştir. 1928 ve 1937 yılları arasında tüketim malları fiyatı yüzde 700 oranında yükselmiştir."¹⁷

"Üretim araçları ve kaynakları üzerinde özel mülkiyetin olmaması ve işletmelerin kâar amacı gütmemeleri ücret gelirleriyle kâar ve faiz gibi diğer fonksiyonel gelirler arasında bir çekişmenin doğmasına" meydan vermemekte ve çekişmelerden "doğan maliyet artışlarını kolayca ve aynı oranda fiyatlara yansıtabilmelerine"¹⁸, dolayısıyla maliyet enflasyonunun sebeplerinden birine mani olmaktadır.

Aslında sosyalist ekonomilerde de kâar, faiz kavramları kullanılmakta ve uygulanmaktadır. Belki piyasa ekonomilerindeki fonksiyonların tamamını yerine getirememektedirler. Mesela, "ağır sanayi için, öngörülen kâarlılık haddi (bu had üretken fonlara göre ölçülür) ortalama olarak % 15 civarındadır; bu sanai ürünler toptan fiyatlarında % 11-12'lik bir yükselişe sebep olmaktadır"¹⁹. "A. Komin ağır sanayi için kâarlılığını % 1 artırmak için, ağır sanayi toptan fiyatlarında % 2.2'lik bir ortalama bir artışın kabul edilmesi gerektiğini belirtir. Bundan ötürü, % 5'lik bir kâarlılık artışı ve bunun bütün kollar arasında eşitlenmesi, fiyatlar genel düzeyinde % 20'lik bir artışa sebep olacaktır"²⁰.

16 a.g.e., sh. 146.

* Sovyetler Birliği Maliye Bakanı Boris Gostev; "Gelecek yıl 58 milyar dolara ulaşması beklenen bütçe açığının büyük sorun haline geldiğini belirterek "Gelirimize Göre yaşamamızı öğrenmeliyiz" demiştir. (28 Ekim 1988 Milliyet).

17 a.g.e., sh., 147., sh. 5.

18 ŞİŞİK Ülkü, a.g.e., sh. 95.

19 BETTELHEIM Charles, a.g.e., sh. 285.

20 a.g.e., sh. 285-286.

Sovyetler Birliği'nde bastırılmış (resped) enflasyon* konusunda yapılmış bir model denemesini buraya alarak konuyu daha anlaşılır hale getirmek istiyoruz.

"Model dört farklı değişkene sahiptir : Para (M); İşgücü (L); devlet mağazalarında satılan (C1) ve serbest piyasada satılan tüketim malı (C2).M; mübadele vasıtası olmasına rağmen tek servettir. İşgücü arzının tam istihdam halinin sağlanması için işgücü arzının L_0 ve devlet tarafından ödenen ücretin W miktarının sabit oldukları varsayılmaktadır. Böylece ekonomide iki piyasa olmaktadır. Para, devlet piyasasında (devlet tarafından) sabit kabul edilmiş, P1 fiyatından' devletçe arzedilen mallarla (C1) değiştirilmektedir. Serbest piyasada ise para devlet politikasından etkilenebilen piyasa güçlerinin belirlediği P2 fiyatından C2 malıyla değiştirilmektedir.** Harcanmayan para gelecek dönem için nakit balanslar şeklinde biriktirmektedir. Böylece toplu modelde iki ajan vardır: merkezi planlamacılar, tarafından gösterildiği gibi işçi-tüketici ve devlet.

Şimdiki dönem için geçerli olan, devletçe sağlanan output (Y1) mesela 5 yıllık planda veri olduğundan-modelde egzozendir. Merkezi planlamacı hükümete (G) ne kadar kullanılabilir output gideceğine, tüketicilere (C1) ne kadar arzedilebileceğine karar verir. Devletin arzettiği önceden kabul edilen fiyat (P1) düzeyinde tüketicilerin talep ettiğiinden daha azsa, o zaman tüketici talebi miktar olarak kısıtlanmaktadır. Tüketici veya hükümete tahsis edilmeyen devlet arzı, mal stoku (inventory) (İ) yapmak için kullanılmaktadır.

Tüketicinin C1, C2 argümanları, nakit balansı (M/P^e) ve fayda fonksiyonu aşağıdaki gibidir.

$$U = U (C_1, C_2, M/P^e)$$

Burada P^e gelecek dönemde beklenen fiyat düzeyini göstermektedir.

* "Devlet ve kooperatif mağazalarındaki fiyatlar 1928 ve 1932 yılları arasında iki katına çıkarken, Sovyetlerdeki tek serbest piyasa kolektif çiftlikler piyasası fiyatları 30 kat artmıştır. Bu dönemde bastırılmış enflasyonunu büyüklüğünün açık bir örneğidir."

(GREGORY Paul, ve diğeri, a.g.e., sh. 147)

Hsiac'nun çalışmalarına göre "Çin'deki 1952-57 dönemine ait gerçek ortalama enflasyon oranı resmi istatistiklerde gösterildiği gibi % 1.7 değil, bastırılmış enflasyon dikkate alındığında % 3.5 civarındaydı. Ayrıca, ..onun çalışmaları resmi istatistiklerinin sadece ortalama enflasyon oranında değil, aynı zamanda yıldan yıla değişmelerde de yanlış bir izlenim vermektedir."

(ELIMAN Michael, Socialist Planning, Cambridge University Press, Cambridge, 1979, sh. 182).

** Mesela SSCB hükümetince en son tesbit edilen Domates, Ekmek, Et, Kadın deri çizmesi, Kadın bluzu, Buzdolabı, Volga araba fiyatları sırasıyla, 3; 25; 1.90; 90; 45; 360; 17000; birimken, serbest piyasa fiyatları sırasıyla 15-20; 70; 8-10; 133; 100; 2000; 35000-45000 birimdir. (8 Mart 1989 Cumhuriyet)

Tüketicinin karşılaştığı bütçe kısıtı:

$$p_1(t)c_1(t) + p_2(t)c_2(t) + M(t) \leq \bar{M}(t) + w(t)l_0.$$

Burada $M(t)$ başlangıç dönemindeki tüketici nakit dengesini göstermektedir.

Paremetrik (Cobb,Douglas) fayda fonksiyonu

$$U(c_1, c_2, M/p^e) = \alpha \log c_1 + \beta \log c_2 + (1 - \alpha - \beta) \log [M/p^e].$$

$C_1(t)^X$, $C_2(T)^X$ tüketicinin arzuladığı mal tüketimlerini göstermektedir.

Fayda maksimizasyonu yapılarak:

$$c_1^*(t) = \alpha \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0}{p_1(t)} \right], \quad c_2^*(t) = \beta \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0}{p_2(t)} \right],$$

Tüketiciler, C_2 mal piyasasında tayinlanmamakta (kısıt), fakat C_1 malının piyasasında kısıtlamayla karşı karşıya gelmemektedir. Bu da aşağıdaki kısıtı getirmektedir.

$$C_1(t) \leq X(t)$$

Miktar tayinlaması olmadığı zaman arzulanan mal tüketimini $C_1(t)^X$, $C_2(t)^X$ ile gösterirsek nakit balansın ($\bar{M}(t)$) açılımı şöyle yazabiliriz.

$$\bar{M}(t+1) = \bar{M}(t) + w(t)l_0 - p_1(t)x(t) - p_2(t)\tilde{c}_2(t).$$

(Cobb,Douglas) parametrik fayda fonksiyonu kullanılarak miktar tayinlaması olmadığında:

$$c_1(t) = x(t), \quad \tilde{c}_2(t) = \frac{\beta}{1-\alpha} \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0 - p_1(t)x(t)}{p_2(t)} \right],$$

Ücret gelirinin dışında nakit balansları biriktirme (kısa dönem) eğilimi miktar tayinlaması altındakinden büyüktür. Yani,

$$(1 - \alpha - \beta)/(1 - \alpha) > 1 - \alpha - \beta.$$

$\alpha < 1$ olduğundan nakit, (tayinlama olmadığı zaman) biriktirme kaidesi:

$$\tilde{M} = \frac{1 - \alpha - \beta}{1 - \alpha} [\bar{M}(t) + w(t)l_0 - p_1(t)x(t)],$$

Serbest Piyasa :

Serbest piyasadaki arzı, arz fonksiyonu Y_2 ile aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

$$Y_2(t) = Y_2(P_2, \Theta)$$

Θ , bu piyasaya resmi tavırların yansımaları olarak planlıların politik değişkenini göstermektedir. Θ 'daki artış kolektif çiftçi arzına karşı sert resmi tavrı gösterir.

$$\partial Y_2 / \partial \Theta < 0$$

P_2 fiyatı, birinci devlet piyasasına dayanarak anında bu piyasayı dengeleyecek uyumu gösterir.

$$Y_2(t) = C_2(t)^X \text{ veya } \tilde{C}_2(t)$$

Özellikle serbest piyasa arzı inelastik fiyat olarak kabul edilmektedir (X)

$$Y_2(P_2, Q) = Y_2(t) - Q(t)$$

* Bettelheim'e göre "sosyalist bir ekonomide fiyatlar aynı zamanda hem değeri, hem de toplumsal yararı ifade ederler. Fiyatlar sadece piyasanın güncel durumunu ve iktisadi ajanların bireysel tahminlerini yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda hem değeri ve hem de toplumsal yararı hesaba kattıkları ölçüde, toplumsal olarak denetim altına alınmış bir piyasanın işlemesine temel olma görevini yerine getirirler" (sh. 254-255) demektedir ve ikinci fiyatlar hakkında şu bilgiyi vermektedir.

"İkinci fiyatlar kategorisi, bu türlü en elverişli olarak kabul edilen bir plandan türetilmiş fiyatlar biçimlerinden birini belirtir. Kontroviç (No. 8) Novozhilov (No. 54 ve 55) Nemçinov (No. 51 ve 55).

Fedorenko Gluskov (No. 22), J. Kornai (No. 33 ve 34), Ragnar Frish (No. 23) ve daha birçok iktisatçı ve matematikçinin çalışmaları, hiç değilse teknik bakımdan, bu yönde bir yol açmıştır.

Merkezi Plancılar:

Merkezi planlamacılar C_1 , G , ve I değişkenlerini ihtiva eden bir objektif fonksiyonu sahip oldukları farzedilmektedir.

$$V(C_1, G, I)$$

Plancılar bu objektif fonksiyonu tahsis kısıtı doğrultusunda maksimize ederler.

$$C_1 + G + I = \bar{I} + Y_1$$

Planlardan tüketilen bu türlü fiyatlar, iktisadi özneler, bazı alanlarda, bu iktisadi öznelerin kendi öz düzeylerinde en elverişli görünen kararları aldirmayı sağlarlar, milli ekonomi için de bu böyledir, hem sadece iktisadi bir anlamda değil, ama bir siyasal anlamda da öyleyse bunlar siyasal fiyatlardır, ama bunun böyle olması, bu fiyatların öznel olarak saptanmış ya da keyfi olarak belirlenmiş fiyatlar oldukları anlamına değil, tersine, siyasal ve iktisadi gerekliliklere göre, yani toplumsal gereklilikler bütünü (özellikle çeşitli üretim unsurlarının, en başta çalışma güçlerinin az çok büyük hareketliliğini) göz önünde tutmak şartıyla, uygulanabildiği şekilde, toplumsal çalışmanın azami tasarrufu ilkesini hesaba katarak, nesnel olarak belirlenmiş fiyatlar oldukları anlamına gelir" sh. 339-340).

İki Kanallı fiyatlar sistemi ifadesiyle belirlenen sistemde, her ürünün fiyatı aşağıdaki unsurlar katılarak saptanır:

- (1) Sözkonusu ürünü üreten emekçilere fiilen ödenen ücretler:
- (2) Bu ücretlerin toplumsal ücret'e tekabil ettiği kabul edilen belirli bir yüzde ile çarpımı:
- (3) Fiyatı hesaplanan ürünün imalatına giren ürünlerin satın alınması için yapılan harcamalar.
- (4) Veri üretimde bağlanmış üretken fonların amortismanı.
- (5) Üretken fonların bağlanması için bir yüküm: bu yüküm bağlanan fonların değerine bir kârlılık haddi uygulanarak hesaplanır (sh. 291).

"Yalnızca dolaylı vergiler kullanılırsa maliyetler üzerinden dengeleyici bir ortalama parekende fiyat aşağıdaki formülle belirlenebilmektedir.

$$p = \frac{W_{sc} + W_i + W_d}{W_{pc}}$$

W_{sc} : Toplumsal tüketim de ücret ödemesi

W_i : Yatırım endüstrilerinde ücret ödenmesi

W_{pc} : Kişisel tüketim için mal üreten endüstrilerdeki ücret ödemesi (ELLMAN Michael,

Sovyetlerde "son bir kaç yıldır geliştirilen fiyat denklemi

$$P = C + v \left(1 + \frac{M1}{V} \right) + k \left(\frac{M2}{K} \right)$$

P : Mal fiyatı

C : Bir birim malın materyal maliyetlerinin (Yıpranma maliyetlerini de ihtiva ediyor) parça ortalaması.

V : Her birim malın parça (branch) ortalama ücret maliyeti

M : Mallar arasında dağılacak toplam artı değer.

$M1$: Artı değer in ücret ödemelerine oranla dağıtılacak kısmı

$M2$: Artı değer in sermayeye oranla dağıtılacak kısmı

k : Her birim mal için sabit ve işleyen sermayenin ortalama tutarı

K : Materyal üretimde kullanılan sabit ve işleyen sermaye (BORNSTEIN Morris-FUSFELD Daniel R., The Soviet Economy, A Book of Readings, Richards D. Irving, enc., Third Edition, 1970, sh. 115).

Burada $\bar{I}$ devlet mallarının başlangıç stoğunu; Y_1 , 5 Yıllık Planlar tarafından verilmiş olan kamu mallarının şimdiki outputunu göstermektedir.

Devlet stoklarının genişlemesi aşağıdaki kurala tabidir.

$$\bar{I}(t+1) = \bar{I}(t) + Y_1(t) - C_1(t) - G(t)$$

Merkezi planlamacılar için aşağıdaki özel fonksiyon şekli kabul edilmektedir-tüketicilerinkine benzer.

$$V(c_1, g, i) = c_1^\gamma g^\delta i^{1-\gamma-\delta}$$

optimal politikaları

$$c_1 = \gamma(\bar{i} + y_1), \quad g = \delta(\bar{i} + y_1), \quad i = (1 - \gamma - \delta)(\bar{i} + y_1)$$

Merkezi planlamacıların aşağıdaki biçiminde miktar kısıtlamasıyla karşılaşmaları mümkündür.

$$C_1 \leq C_1^x$$

Kamu mallarına tüketici talebinin mevcut arzı yukarı çekmek için etkin olmadığı yerde bu durum olabilecektir.

Merkezi planlamacıların tahsis kısıtı ve miktar kısıtı ($C_1 \leq C_2^x$) ile V 'yi maksimize etmesi gerekir. O zaman merkezi planlamacıların optimal politikası:

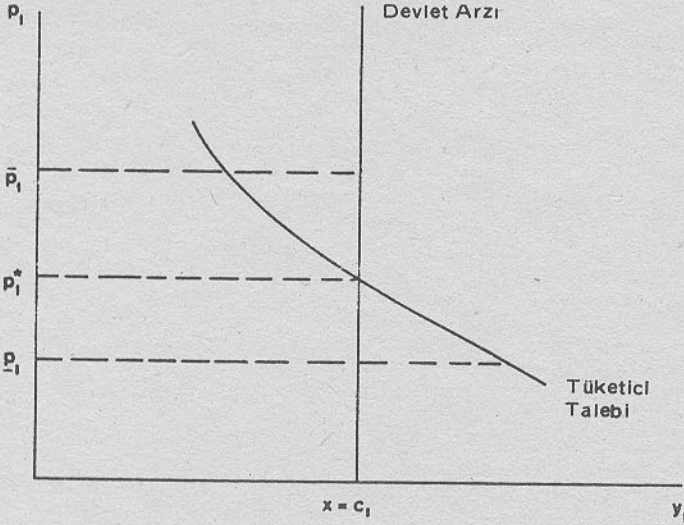
$$c_1 = c_1^*, \quad g = \frac{\delta}{1-\gamma} [\bar{i} + y_1 - c_1^*],$$

$$i = \frac{1-\gamma-\delta}{1-\gamma} [\bar{i} + y_1 - c_1^*].$$

Merkezi planlamacılar fazla stokları biriktirir, stokların dinamik genişlemesi aşağıdaki kuralla olur.

$$\bar{i}(t+1) = \frac{1-\gamma-\delta}{1-\gamma} [\bar{i}(t) + y_1(t) - c_1^*(t)].$$

Warlasyan denge her iki tüketim malı piyasalarını dengeye getirdiği fiyat vektörüdür (P_1, P_2^*).^{*} Bundan sonra serbest piyasayı her zaman dengede ($P_2 = P_2^*$) kabul edecek ve dikkatimizi devlet malı piyasasında yoğunlaştıracamız. $P_1 < P_1^x$ durumunda devlet malları piyasasında bastırılmış enflasyon var demektir.

$P_1 > P_1^x$ durumunda, tüketici talebi devlet arzına ulaşamaz ve devlet malları piyasasında tüketim, altı durum söz konusudur.

Warlasyon denge durumunda, devlet malları piyasasında denge, kolektif çiftçilik piyasasındaki denge aşağıdaki şartı karşılığında,

$$\beta \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0}{p_2(t)} \right] = y_2(t) - \theta(t).$$

şu şekilde sağlanacaktır,

$$\alpha \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0}{p_1(t)} \right] = \gamma(\bar{i}(t) + y_1(t)),$$

^{*} "Sosyalist merkezi planlamada da kapitalist fiyat mekanizmasının aynen yürütülebileceğini ilk sezinleyen F. Von Wieser'dir. "Sosyalist merkezi plan için de Warlasyon eş-anlı denklemler sistemi kurulabileceğini ve bu eş-anlı denklemler sisteminin kesin bir çözüm verebileceğini" E. Barone ispatlıyor. (Hiç Mükerrerem, Kapitalizm, Sosyalizm, Karma Ekonomi ve Türkiye, İstanbul Üniversitesi Yayınları' 3. Baskı, 1979, sh. 66-67).

Bastırılmış enflasyon halinde,

$$x(t) = \gamma(\bar{i}(t) + y_1(t)),$$

$$\frac{\beta}{1-\alpha} \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0 - p_1(t)x(t)}{p_2(t)} \right] = y_2(t) - \theta(t).$$

Son olarak, tüketim,altı durumda

$$\alpha \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0}{p_1(t)} \right] = c_1,$$

$$\beta \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0}{p_2(t)} \right] = y_2(t) - \theta(t).$$

Açıkça görülmektedir ki, Θ veri iken, her iki halde de tek bir denge vardır. Birinci durumda, serbest piyasaya denge fiyatı aşağıdaki gibiyken,

$$p_2(t) = \frac{\beta[\bar{M}(t) + w(t)l_0]}{y_2(t) - \theta(t)}.$$

devlet malları piyasasındaki denge kısa dönemde $(\bar{M}(t), W(t), P_1(t), \bar{I}(t), Y_1(t))$ sabit modelin parametrelerine veya uzun dönemde (α, γ, L_0) 'a dayanmaktadır.

Bastırılmış enflasyon halinde, ticareti yapılan devlet malları miktarı aynıdır. Fakat serbest piyasa fiyatı aşağıdaki görüldüğü gibi öncekinden daha yüksektir.

$$p_2(t) = \frac{\beta}{1-\alpha} \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0 - p_1(t)(\bar{i}(t) + y_1(t))}{y_2(t) - \theta(t)} \right],$$

Tüketim,altı durumda, ticareti yapılan devlet malları miktarı Warlasyon dengede olduğundan daha düşüktür, fakat serbest piyasa fiyatı aynıdır.

Holzman Sovyet ekonomisi için bastırılmış enflasyonu ölçmede iki ölçü tanımlamaktadır. Bunları m_1 ve m_2 ile gösteriyor.

$$m_1(t) = \frac{p_2(t)}{p_1(t)}$$

$$m_2(t) = \frac{c_2(t)(p_2(t) - p_1(t))}{p_1(t)(c_1(t) + c_2(t))}$$

Şimdiki modelin ifadeleriyle bu ölçüler:

$$m_1(t) = \frac{1 - \alpha}{\beta p_1} \left[\frac{y_2(t) - \theta(t)}{\bar{M}(t) + w(t)l_0 - p_1(t)(\bar{i}(t) + y_1(t))} \right]$$

$$\begin{aligned} m_2(t) &= \frac{c_2(t)}{c_1(t) + c_2(t)} [m_1(t) - 1] \\ &= (m_1(t) - 1) \left(\frac{\bar{i}(t) + y_1(t)}{y_2(t) - \theta(t)} + 1 \right). \end{aligned}$$

Dinamik Denge:

Devlet piyasası fiyatı $P_1(t)$ ve her iki miktar, $Y_1(t)$ ile $Y_2, \theta(t)$ geçici denge sistemine göre egzojen olarak alınır, endojen değişkenler nakit balansı; $\bar{M}(t)$, devlet malları stoğu; $\bar{i}(t)$, ücret; $(W(t))$, ve serbest piyasa fiyatı; $(P_2(t))$ olmaktadır. Bu endojen değişkenlerin dinamik değişim süreci egzojen değişkenlerinkine bağlanabilecektir.

Wartasyon durumunda dinamik denklemler aşağıdaki gibidir.

$$\bar{i}(t) = (1 - \gamma - \delta)[\bar{i}(t-1) + y_1(t-1)],$$

$$\bar{M}(t) = (1 - \alpha - \beta)[\bar{M}(t-1) + w(t-1)l_0],$$

$$w(t) = \frac{p_1(t)[\bar{i}(t) + y_1(t)] - \alpha \bar{M}(t)}{\alpha l_0}$$

$$p_2(t) = \beta \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0}{y_2(t) - \theta(t)} \right]$$

Bastırılmış enflasyonunun dinamik değişik süreci biraz farklı olarak aşağıdaki denklemlerle hesaplanır.

$$\bar{i}(t) = (1 - \gamma - \delta)[\bar{i}(t-1) + y_1(t-1)],$$

$$\bar{M}(t) = \frac{1 - \alpha - \beta}{1 - \alpha} [\bar{M}(t-1) + w(t-1)l_0 - p_1(t-1)\gamma(\bar{i}(t-1) + y_1(t-1))],$$

$$p_2(t) = \frac{\beta}{1 - \alpha} \left[\frac{\bar{M}(t) + w(t)l_0 - p_1(t)\gamma(\bar{i}(t) + y_1(t))}{y_2(t) - \theta(t)} \right].$$

$$w(t) > \frac{1}{\alpha l_0} [p_1(t)\gamma(\bar{i}(t) + y_1(t)) - \alpha \bar{M}(t)].$$

21 GARDNER Roy-STRAUSS Jonathan, "Repressed Inflation in the Soviet Union, A Temporary Equilibrium Approach", European Economic Review, June/July 1981, s. 387-404, arasından özetlenmiştir.

Şimdi bazı istatistikleri gözden geçirelim.

Mart 1979 yılına ait, iş süresi birimiyle ifade edilmiş Sovyet Tüketim Seviyesine Göre Dört Kişilik Haftalık Tüketim Malları Sepeti

Mal	Kg	Washington	Moksova	Münih	Paris	Londro
		(Dakika Olarak İş-Süresi)				
Un	1.0	5	28	4	8	8
Ekmek	6.0	48	72	30	84	72
Şehriye	2.0	26	58	16	28	40
Siğir Eti	1.0	63	132	60	108	123
Domuz Eti	1.5	60	188	95	131	125
Siğir Kıyma	1.0	43	128	48	73	57
Sosis Sucuk	1.0	31	145	40	53	43
(Cod) Balık	1.0	50	50	42	75	86
Şeker	4.0	20	236	32	40	44
Tereyağ	0.5	24	119	23	27	29
Margarin	1.0	31	118	17	25	24
Süt (Litre)	10.0	70	180	50	60	90
Peynir	1.0	71	197	60	65	58
Yumurta en ucun (birim)	17.0	14	100	10	31	26
Patates	9.0	18	63	18	36	36
Lahana	2.0	10	18	6	20	18
Havuç	0.5	4	5	3	5	6
Domates	0.5	9	33	9	9	19
Elma	1.0	11	40	8	8	15
Çay	0.1	11	50	16	23	6
Bira (Litre)	3.0	24	60	21	30	66
Cin/Votka (Litre)	1.0	52	380	54	105	161
Sigara (Birim)	120	54	138	96	42	132

	Washington	Moskova	Münih	Paris	Londra
(Saatlik İş-süresi)					
Haftalık sepet (yukarıdaki gibi)	12.5	42.3	12.6	18.1	21.4
3.5 kişilik bir aile için haftalık sepet ortalaması	10.9	37.0	11.0	15.8	18.7
Aylık Kira	52.5	12.5	25.2	44.4	22.6
Renkli TV	86.3	712.6	135.3	221.7	177.4
(Aylık iş süresi)					
Küçük Otomobil	4.1	35.0	7.0	8.1	8.5

(SCHAPIRO Leonard, GODSON Joseph, The Soviet worker-Illusion, Realities, St. Martin's Press New York, 1981, sh. 256-257.

Dolar, Pound ve Rublenin Değeri 1950-79

	1 Rublenin Değeri		Dolar cinsinden 1 Rublenin Değeri
	Sovyet Ağırlıkları	(£cinsinden) İngiltere ağırlıkları	
1950	0.17	0.15	0.45
1960	0.29	0.25	0.76
1965	0.32	0.28	0.84
1970	0.37	0.33	0.71
1975	0.64	0.56	0.15
1979	1.06	0.92	2.23

(SCHAPIRO Leonard ve diğeri, a.g.e., sh. 229)

Sovyet Endüstri Fiyatları Endeksi: Girişimci Toptansatış Fiyatları
(Muamele Vergisini Kapsamaz): 1950-1967 Dönemi (1949=100)

Mal Grubu	1950	1952	1955	1958	1962	1966	1967
Bütün Endüstri							
Üretim	83	72	68	67	71	71	77
Ağır Endüstri	80	68	61	58	57	55	65
Kimya Endüstrisi	84	76	67	67	67	64	65
Demirli metalurji	71	63	60	60	60	60	90
Kömür Endüstrisi	100	91	84	84	84	84	152
Petrol Rafinerisi	85	72	65	65	63	63	90
Elektrik gücü	92	82	74	70	61	61	83
Makina-İnşaat ve metal işlemi	76	60	52	45	44	40	40
Kereste Endüstrisi	85	85	85	107	107	107	127
Selüloz ve Kağıt Endüstrisi	81	68	65	65	65	65	81
İnşaat Materyalleri endüstrisi	82	67	57	57	57	57	68
Aydınlatma ve Yiyecek End.							
Aydınlatma endüstrisi	91	82	86	93	110	114	113
Yiyecek Endüstrisi	91	83	80	80	81	84	84
Yiyecek Endüstrisi	91	81	91	104	135	140	139

(BORNSTEIN Morris-FUSFELD Daniel R., The Soviet Economy A Book of readings
Richard D. Irwing, Inc., Third Edition, 1970, sh. 111)

Sovyet Endüstri Fiyatları İndeksi: Endüstri Toptansatış Fiyatları
(Muamele Vergisini Kapsamaz): 1950-1967 Dönemi (1949=100)

Mal Grubu	1950	1952	1955	1958	1962	1966	1967
Bütün endüstri üretimi	80	69	61	60	61	59	63
Ağır Endüstri	80	68	61	59	59	57	66
Kimya Endüstri	84	76	67	67	67	62	62
Demirli metalurji	71	64	60	60	60	60	89
Kömür Endüstrisi	100	91	84	84	84	84	152
Petrol rafinesi	85	72	65	72	66	66	71
Elektrik gücü	92	82	74	70	70	69	80
Makina İnşaat ve metal işleme	76	61	52	45	45	42	42
Kereste endüstrisi	85	85	85	107	107	107	125
Selüloz ve kağıt endüstrisi	81	68	65	65	65	65	80
İnşaat materyalleri endüstrisi	79	67	57	57	57	57	68
Aydınlatma ve Yiyecek End.	80	70	59	61	61	60	59
Aydınlatma End.	88	88	70	70	70	67	67
Yiyecek Endüstrisi	77	62	54	57	59	58	57

(BORNSTEIN Morris ve diğeri, a.g.e., sh. 111)

Sovyet Tarım İstahsil Fiyatları İndeksi 1953-1966* Dönemi
(1952=100)

Mal Grubu	1953	1954	1955	1956	1958	1962	1965	1966
Toptan Tarım Ürünleri	154	207	209	251	296	332	404	412
Granit //	236	739	553	634	695	840	1024	1113
Teknik Mahsul /	115	111	117	147	143	143	174	169
Ayçiçeği	528	626	987	928	774	859	1046	1122
Meyve (S)	119	135	138	192	179	167	165	157
Patates	316	369	368	814	789	1043	1374	1299
Siğir	385	579	585	665	1175	1523	1980	2103
Süt	202	289	303	334	404	434	521	528
Yumurta	126	135	152	155	297	339	342	343
Yün	107	146	158	246	352	346	379	376

* : Kollektif çiftlikler ve özel arazilerde üretilen tarımsal ürünlerin ortalama devlet mahsul alım fiyatı.

// : Buğday, çavdar, arpa, yulaf, mısır, akdari, karabuğday ve pirinç.

/ : Tabi pamuk, keten, iplik, kendir ipliği, şeker pancarı ve tütün.

S : Şarap üzümünü ihtava eder.

(BRONSTEIN Morris ve diğeri, a.g.e., sh. 120.)

**Devlet Parakende Satış Mağazalarında Yiyecek Ürünlerinin
Resim Parakende Fiyatları**

	1960	1969	Yaklaşık olarak Fiyat Yükseliş- Düşüş Yüzdesi
	(1/100 Ruble)	(1/100 Ruble)	
Ekmek, çavdar K (kg)	14	24	70
Patates (kg)	12	10-20	-16/25
Makarna (kg)	45	58	30
Pirinç (kg)	80	88	10
Yağ, sebze (kg)	163	198	21
Tereyağ (kg)	273	360	30
Peynir (süzme) (kg)	85	88	3.5
Peynir, diğer (kg)	240	270-300	12.5-25
Yumurta (kg)	79	90-130	14-50
Et ve et ürünleri (kg)	133	200	50
Çay (kg)	612	960	55
Tuz (kg)	3	10	250

Kaynak : Radio Liberty Dispatch, Decemler 21, 1971.

"1960-69 arası on yıllık dönemde Sovyetlerdeki devlet mağazaları aracılığı ile dağıtılan yiyecek ürünleri fiyatı resmi indekslere % 5.5 oranında yükselmiştir. Fakat, Bush bazı temel yiyecek mahsüllerindeki fiyat artışının resmi indekslerde gösterildiğinden daha yüksek olduğunu aynı on yıllık dönem için ortalamanın % 35 olduğunu hesaplanmıştır."²²

1980-85 Dönemine Ait Çeşitli Ülkelerle İlgili Yıllık
Enflasyon Oranları (GSYH Deflatörü) Şunlardır:²³ *

Ülke	Yıllık Ortalama Enflasyon
Türkiye	37.1
Macaristan	5.6
Yugoslavya	45.1
Polonya	35.2
Avusturya	4.9
Çin	2.4
Suudi Arabistan	-3.2
Kuveyt	-3.6
Birleşik Arap Emr.	-1.4
A.B.D.	5.3
İsviçre	4.5
Japonya	1.2
İngiltere	6.4
Thailand	3.2
Etopya	2.6
İsrail	196.3

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Yukardaki rakamlardan da görüleceği gibi, enflasyon sosyo-ekonomik sistemin adı ve amaçları ile ilgili olmaktan ziyade, ekonominin iç ve dış dengeleriyle ilgili bir olaydır. Bu dengeleri sağlıklı biçimde kurup sürdüremeyen bir ülke siyasi ve iktisadi sistemin adı ne olursa olsun istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalacaktır.

23 World Development, Report 1987, Oxford Üniversity Press, Washington 1987, sh. 250-251.

* Çin'de 1980-86 dönemi ortalama yıllık enflasyon oranı yüzde 3.8 olmuştur. (World Development Report 1988, Oxford Üniversity Press-Washington, Sh. 222) Çin Komünist Parti Genel Sekreteri Zhau Ziyang "Enflasyon 2 rakamlı giderse, ekonomik ve sosyal istikrar etkilenebilir." (29 Ekim 1988 Tecrüman), demektedir. Sovyetler Birliği Maliye Bakanı Boris Goster: "Yıllık enflasyon hızının binde9 ile yüzde 1.5 arasında seyrettiğini tahmin ettiklerini, ucuz mal sıkıntısıyla kendini gösteren 'sosyalist tipi enflasyon' sorununda endişe duyduklarını" ifade etmiştir. (3 Kasım 1988 Cumhuriyet). Newsweek'in haberine göre 1989 yılı içinde "Sovyet ekonomistleri yüzde 5-7 arasında bir enflasyon için söz" vermişlerdir. (Newsweek March 13, 1989)